

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ НА ПРИКЛАДІ СТОВ “ДЕМЕТРА” УМАНЬСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено показники динаміки урожайності посівних площ та валових зборів, проведений їх аналіз упродовж п'яти років у СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області. Розглянуто вплив факторів на зміну валового збору та економічну ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту в досліджуваному господарстві. Визначено основні шляхи підвищення ефективності вирощування овочів відкритого ґрунту.

Ключові слова: овочівництво, земельні ресурси, продуктивність праці, спеціалізація, ефективність.

Постановка проблеми. Овочівництво – одна із традиційних галузей сільськогосподарського виробництва в Україні, розвиток якої ґрунтується, перш за все, на досить сприятливих ґрунтово-кліматичних умовах для вирощування більшості овочевих культур і вікових традиціях населення, великих внутрішніх потребах в овочах як незамінних продуктах харчування у свіжому вигляді та як продукти промислової переробки. Клімат регіону помірно континентальний і за умов зрошення тут можна отримувати високі врожаї овочів.

Задоволення потреб населення України овочами в повному обсязі й асортименті є одним з найважливіших завдань аграрного сектору. Виробництво овочів на одну особу в 2008 році становило 172 кг, що порівняно з 1990 р. більше на 44 кг. Споживання цих продуктів за аналізований період дещо збільшилося – до 151,8 кг у 2008 порівняно з 102,5 кг у 1990 рр. На Черкаську область припадає від 3,6% загального обсягу виробництва овочевої продукції України в 1990 році до 4% у 2008 р., що дало змогу посісти 11 місце серед всіх областей [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи організації інтенсивного виробництва в АПК, у тому числі в овочевому підкомплексі, висвітлені в роботах відомих економістів: Благодатного В.І., Борщевського П.П., В'юна В.Г., Ганганова В.М., Ганечка Л.О., Гризенько-

вої З.І., Дайленка Є.О., Криворучка В.І., Лазні В.В., Лебединського Ю.П., Мармуль Л.О., Плешкова К.К., Руденка В.Ю., Склярєвського М.О., Уланчука В.С., Харківського Д.Ф., Фірсова Є.А., Федорової Л.В., Червена І.І., Шумейка А.І. та інших.

Метою дослідження є аналіз ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту, визначення впливу факторів на зміну її рівня та встановлення напрямів підвищення економічної ефективності на прикладі СТОВ „Деметра” Уманського району Черкаської області.

Методика досліджень. Теоретичною і методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання, системний підхід і аналіз, фундаментальні положення економічної теорії та наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту.

Результати досліджень та їх обговорення. Досліджуване підприємство СТОВ «Деметра» знаходиться у лісо-степовій фізико-географічній зоні з помірно-континентальним кліматом, що виявляється у м'якій зимі з відлигами та жаркому літі. Середня температура в січні становить -6-9 °С, в липні +22+24 °С.

За розмірами земельних ресурсів підприємство належить до середніх. Для здійснення своєї діяльності СТОВ «Деметра» використовує землі на правах оренди земельних паїв. За останні 5 років площа сільськогосподарських угідь збільшилась за рахунок заключення договорів оренди земельних паїв. Загальна площа сільськогосподарських угідь СТОВ «Деметра» становила в 2011 році 1029,3 га, що на 295,9 га більше ніж в 2007 році.

Розглянувши структуру товарної продукції, відзначимо, що переважаючим у підприємстві є розвиток галузі рослинництва. У структурі товарної продукції, в середньому за останні п'ять років рослинництво займає 93,52%, а тваринництво – 6,48%. У господарстві вирощують такі культури: зернові і зернобобові, соняшник, ріпак та овочі.

Формування ринкової пропозиції овочів, насамперед, ґрунтується на вивченні тенденцій їх виробництва в цілому та в розрізі різних категорій господарств, а також за формуванням асортименту овочівницької продукції регіону [2].

Сучасні обсяги виробництва овочів не задовольняють зростаючих потреб населення, тому основну увагу необхідно направити на виявлення можливостей збільшення виробництва овочів. Динаміку посівних площ, урожайності та валових зборів овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області наведено у таблиці 1. Обсяги виробництва овочів відкритого ґрунту безпосередньо залежать від зібраної площі та рівня їх урожайності. Зі збільшенням розміру посівних площ і зростанням врожайності збільшується і валовий збір овочів, і навпаки, скорочення посівних площ і зниження врожайності призводить до недобору продукції [3].

Таблиця 1 – Динаміка посівної площі, урожайності та валових зборів овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Відношення 2011р. до 2007р., %
Валовий збір, ц	220	1641	650	644	1062	482,8
Площа, га	15	10	6	7,3	11	73,4
Урожайність, ц/га	14,7	164,1	108,3	88,2	96,5	656,5

Посівна площа овочів відкритого ґрунту в СТОВ «Деметра» коливалась по роках. У 2007 р. вона була найбільшою за всі 5 років і становила 15 га, що на 9 га більше, ніж в 2009 р. Якщо порівняти 2011р. із 2007 р., то видно, що площа зменшилась на 4 га, або на 26,4%. Валовий збір овочів відкритого ґрунту також значно змінювався за досліджуваний період. Так, якщо у 2011р. у СТОВ «Деметра» було вироблено 1062 ц овочів відкритого ґрунту, то у 2007 р. лише 220 ц. Це пов'язано із суттєвим зниженням посівних площ овочів відкритого ґрунту, оскільки рівень їх урожайності значно підвищився з 14,7 у 2007 р. до 96,5 ц/га у 2011р., або в 5 разів.

Оскільки, як свідчать попередні дані, швидкість та інтенсивність зміни урожайності по роках значно варіює, то для оцінки урожайності овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» доцільно визначити показники її абсолютного приросту, темпів зростання та темпів приросту (табл. 2).

Таблиця 2 – Показники динаміки урожайності овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області

Роки	Урожайність, ц/га	Абсолютний приріст, ц/га		Відносний приріст, %		Темп приросту, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
2007	14,7	-	-	-	-	-	-
2008	164,1	149,4	149,4	1116,4	1116,4	1016,4	1016,4
2009	108,3	93,6	-55,8	736,8	66,0	636,8	-33,0
2010	88,2	73,5	-20,1	600,0	81,5	500,0	-18,5
2011	96,5	81,8	8,3	656,5	109,5	556,5	9,5

Аналіз показників, що характеризують динаміку урожайності овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра», свідчить про те, що її зміна в період 2007-2011 рр. відбувалась вкрай нерівномірними темпами. Так, якщо у 2008 р. ланцюговий темп приросту урожайності овочів склав відповідно +1016,4%, то у 2009 та 2010 рр. він мав від'ємне значення і становив -33% та -18,5% відповідно.

Для кількісної характеристики динаміки урожайності овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» використаємо прийом аналітичного вирівнювання прямої (рис. 1).

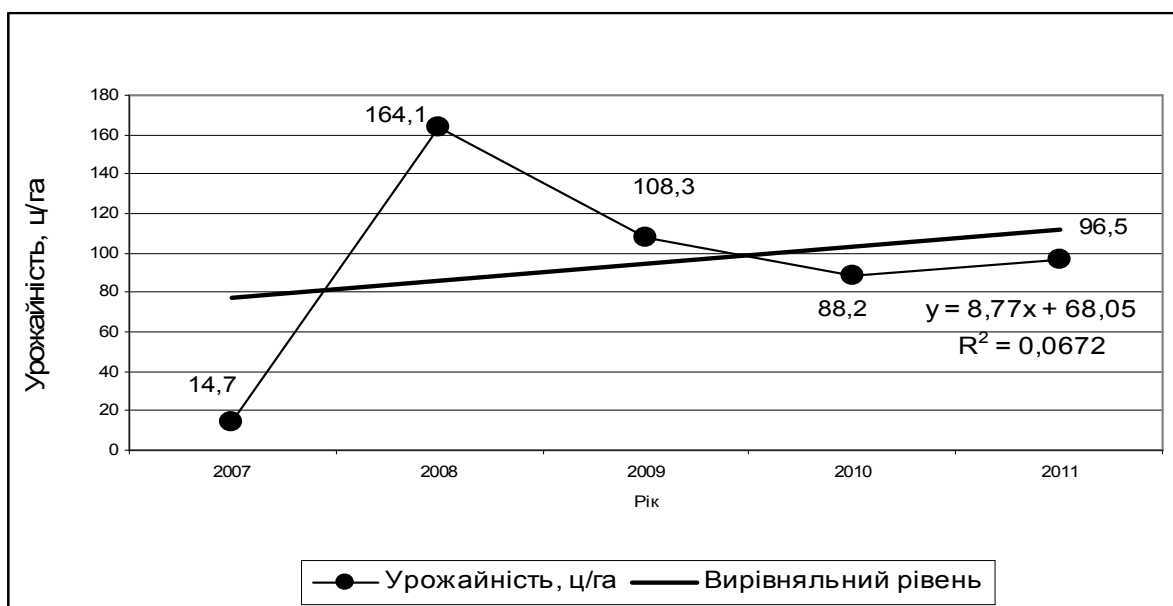

Рисунок 1. Тенденція зміни урожайності овочів відкритого ґрунту в СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області

Урожайність овочів відкритого ґрунту у СТОВ «Деметра» характеризується тенденцією до зменшення. Параметри одержаного рівняння прямої свідчать про те, що зменшення урожайності овочів в середньому за рік становить 8,77 ц/га. Значення коефіцієнта детермінації ($R^2=0,067$) свідчить про середній рівень наближення вирівнювальних даних до фактичних.

Розрахунок кількісного впливу зазначених факторів на зміну валового збору овочів у СТОВ «Деметра» наведено у таблиці 3.

Збільшення валового виробництва овочів з 220 ц у 2007 р. до 1062 ц у 2011 р. у СТОВ «Деметра» було спричинено підвищенням урожайності за вказаний період з 14,7 до 96,5 ц/га.

Таблиця 3 – Вплив факторів на зміну валового збору овочів відкритого ґрунту в СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області

Показник	2007 р.	2011р.	Відхилення 2011 р. (+, -) від 2007 р.
Посівна площа, га	15,0	11,0	-4,0
Урожайність, ц/га	14,7	96,5	+81,8
Валовий збір, ц	220	1062	+842,0
у тому числі за рахунок зміни:			
– урожайності	-	-	+900,3
– посівної площі	-	-	-58,3

Показник врожайності в овочівництві (на відміну від інших галузей рослинництва) слід аналізувати з урахуванням структури посівних площ та обсягу валової продукції окремих овочевих культур. У деяких господарствах вирощують кілька видів культур із потенційно високим валовим збором з одного гектара (капуста, томати, морква, столовий буряк та ін.). В інших господарствах низьковрожайні, але дуже цінні овочеві культури: часник, перець гіркий, зелений горошок, зелень петрушки, кріп та ін.. Такі господарства, незважаючи на низьку врожайність, можуть одержувати значно більші прибутки [4].

На прикладі табл. 4 розглянемо динаміку валових зборів, посівних площ та урожайності в розрізі овочевих культур у СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області. За досліджуваний період тут зменшився валовий збір деяких овочевих культур, а саме: кабачків – на 25%. Але валовий збір часнику у 2011 році збільшився в 5 разів в порівнянні з даними 2008 року. Необхідно відмітити, що цей ріст відбувся за скорочення посівних площ та збільшення середньої врожайності овочевих культур.

Таблиця 4 – Динаміка посівних площ, урожайності та валових зборів овочевих культур в СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області

Показник	Капуста	Огірки	Помідори	Столові буряки	Морква	Цибуля	Часник	Кабачки	Інші овочі
2007 р.									
Посівна площа, га	4,0	0,5	0,5	6,0	1,0	-	-	3,0	3,0
Урожайність, ц/га	0,75	2,0	2,0	0,83	1,0	-	-	66,6	66,6
Валовий збір, ц	3,0	1,0	1,0	5,0	1,0	-	-	200	200
2008 р.									
Посівна площа, га	2,0	-	-	3,0	2,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Урожайність	400,0	-	-	233,3	25,0	5,0	20,0	65,0	65,0
Валовий збір, ц	800,0	-	-	700,0	50	5,0	20,0	65,0	65,0
2009 р.									
Посівна площа, га	1,0	-	1,0	2,0	-	-	1,0	1,0	1,0
Урожайність, ц/га	50,0	-	10,0	250,0	-	-	20,0	70,0	70,0
Валовий збір, ц	50,0	-	10,0	500,0	-	-	20,0	70,0	70,0
2010 р.									
Посівна площа, га	1,0	0,5	0,3	2,0	1,0	0,5	1,0	1,0	1,2
Урожайність, ц/га	100,0	8,0	23,3	100,0	150,0	6,0	30,0	150,0	125,0
Валовий збір, ц	100,0	4,0	7,0	200,0	150,0	3,0	30,0	150,0	150,0
2011 р.									
Посівна площа, га	3,0	0,5	0,5	3,0	-	-	4,0	-	-
Урожайність, ц/га	166,6	12,0	12,0	150,0	-	-	25,0	-	-
Валовий збір, ц	500,0	6,0	6,0	450,0	-	-	100,0	-	-

Перехід підприємств до ринкових умов господарювання посилює роль і значення економічних та фінансових результатів, тобто таких показників, як прибуток та валовий дохід. У розмірі отриманого прибутку знаходять відображення рівень організації виробництва, ефективність використання ресурсів, економічні відносини між сільськогосподарськими підприємствами і державою, покупцями та постачальниками [4].

Економічна ефективність – це таке співвідношення між ресурсами і результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва. Динаміку цих та інших показників, що характеризують ефективність виробництва овочів у СТОВ «Деметра», представлено в табл. 5.

Таблиця 5 – Динаміка показників економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту в СТОВ «Деметра» Уманського району Черкаської області за роками

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	Відхилення 2011р. від 2007р.,(+,-)
Урожайність, ц з 1 га	14,7	164,1	108,3	88,2	96,5	+81,8
Валовий збір, ц	220	1641	650	644	1062	+842,0
Реалізовано, ц	220	66	42	155,0	30	-190,0
Рівень товарності, %	100,0	4,1	6,5	24,1	2,9	-97,1 в.п.
Виробнича собівартість 1 ц, грн	37,72	15,15	54,76	57,42	76,66	+38,94
Повна собівартість 1 ц, грн	41,81	16,66	64,28	65,80	93,33	+51,52
Ціна реалізації 1 ц, грн.	45,45	28,78	209,52	135,48	593,33	+547,88
Прибуток на 1ц, тис. грн	3,64	12,12	145,24	69,68	500,00	+496,36
Прибуток на 1га, тис. грн	53,33	80,0	1016,7	1479,5	1363,63	+1310,3
Рівень рентабельності, %	8,7	72,8	226,0	105,9	535,8	+527,1 в.п.

Рівень товарності овочів відкритого ґрунту досить високий і з кожним роком зростає (лише в 2008 р. рівень товарності становив 4,1%), а найвищим він був у 2007р. – 100%.

Собівартість реалізації 1 ц овочів найнижчою була в 2008 році, в інших роках вона постійно зростала і у 2011 році склала 93,33 на 1 ц. За досліджуваний період ціна реалізації збільшилась у 12 разів.

Отже, виробництво овочів відкритого ґрунту в господарстві за досліджуваний період є рентабельним і прибутковим. Найвищим рівень рентабельності був у 2011 році – 535,8%. Це пояснюється тим, що на ринку склалася досить висока ціна реалізації овочів.

Можна визначити, що господарство пристосоване до господарювання в ринкових умовах. Виробництво овочів відкритого ґрунту в СТОВ «Деметра» приносить значні прибутки.

Висновки. Підвищенню економічної ефективності овочівництва сприятиме:

1) впровадження інтенсивних технологій, які забезпечують механізацію виробничих процесів (обробітку ґрунту, сівби, збирання і післязбиральної обробки продукції);

2) проведення комплексу заходів із захисту рослин від шкідників і хвороб, боротьба з бур'янами;

3) використання високоврожайних і придатних для механізованого збирання сортів;

4) здійснення комплексу заходів з формування заданого врожаю;

5) поглиблення господарської та внутрігосподарської спеціалізації;

6) раціональне поєднання овочівництва відкритого та закритого ґрунту;

7) прямі зв'язки господарств із заготівельниками;

8) орендні форми організації виробництва тощо.

Для підвищення врожайності овочевих культур велике значення мають сівозміни. За даними Інституту овочівництва і баштанництва НААНУ, тільки за рахунок розміщення овочевих культур по кращих попередниках урожайність томатів підвищується на 30–40%, капусти – на 20–59, моркви – 15–17, столових буряків – на 26 %.

Таким чином, підвищення урожайності овочевих культур, зменшення втрат овочів на всіх етапах їх виробництва та інші техніко-технологічні та організаційно-економічні заходи сприятимуть ефективному вирощуванню овочів у господарствах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистична інформація: сільське господарство України / Держ. ком. статистики України, 2010. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Криворучко В.І. Розвиток овочівництва в Україні / В.І. Криворучко // Економіка АПК. – 1999. – № 12. – С. 23.

3. Рослиництво: підручник / О.І. Зінченко, В.Н. Салатенко, М.А. Білоножко; за ред. О.І. Зінченка. – К.: Аграрна освіта, 2001. – 591 с.

4. Коваль О.Т. Економіка підприємства: навч. посібник / О.Т. Коваль, В.В. Пархоменко; за ред. І.І. Пилипенка. – К.: Держ. акад. статистики, обліку та аудиту, 2008. – 312 с.

Экономическая эффективность производства овощей открытого грунта на примере СТОВ “Деметра” Уманского района Черкасской области

Л.А. Пархоменко

В статье исследованы показатели динамики урожайности, посевных площадей и валовых сборов, проведен их анализ за пять лет в СТОВ «Деметра» Уманского района Черкасской области. Рассмотрены влияние факторов на смену валового сбора и экономическая эффективность производства овощей открытого грунта в исследуемом хозяйстве. Определены основные пути повышения эффективности производства выращивания овощей открытого грунта.

Ключевые слова: овощеводство, земельные ресурсы, производительность труда, специализация, эффективность.

Economic efficiency of production of green-stuffs of the opened soil is on the example of STOV “Demetra” Umanskogo the district of the Tcherkasy area

L. Parkhomenko

A research object in the danny article is STOV «Demetra» the Uman district of the Tcherkasy area. In gospodarstvi a few grow vidiv cultures from potentially high gross zborom from one hectare - kapusta, cucumbers, tomatoes, carrot, table beet, bow, garlic, cheap restaurants. The sowing area of green-stuffs of the opened soil in STOV «Demetra» hesitated for to the years. If to examine green-stuffs of vcilomu on an economy, it is possible to say, that in 2007r. it was most for all 5 years and made 15 hectares, that on 9 hectares more than in 2009r. If to compare 2011r. from 2007r., evidently, that an area diminished 4 hectares or on 26,4%. Gross collection of green-stuffs of the opened soil also considerably changed for probed period. Yes, if in 2011r. 1062 c of green-stuffs of the opened soil was mine-out in STOV «Demetra», in 2007r. only 220 c. It is related to the substantial decline of sowing areas of green-stuffs of the opened soil, so as a level of their productivity considerably rose from 14,7 c/hectare in 2007r. to 96,5 c/hectare is in 2011r. or in 5 times.

The level of marketability of green-stuffs of the opened soil is high enough and with every year grows. The prime price of realization 1 c of green-stuffs constantly grew and in 2011 year was 93,33 on 1 c. For probed period the cost of realization was increased in 12 times. A production of green-stuffs of the opened soil in an economy for probed period is cost-effective and profitable. The greatest a level of profitability was in 2011 year – 535,8%. It is explained that there was a high enough cost of realization of green-stuffs at the market.

STOV «Demetra» is well adjusted to the menage in market conditions, and the production of green-stuffs of the opened soil brings in considerable returns.

Key words: vegetable-growing, land, farm, labor productivity, specialization, efficiency.

